

Proč jsou daně vysoké

Ekonom Gary Becker dává překvapivou odpověď a historie ji potvrzuje

Je to trend tak nápadný a rozšířený, že ho nemohl přehlédnout nikdo: během 20. století ve všech vyspělých zemích výrazně vzrostly daně. Ale proč tomu tak je? Vysvětlujících hypotéz se objevila celá řada. Německý ekonom Adolph Wagner už na konci 19. století formuloval teorii o souvislosti mezi růstem daní a růstem hrubého domácího produktu (čím bohatší společnost, tím vyšší daně). William Baumol argumentoval, že technologický pokrok v soukromém sektoru je rychlejší než ve veřejném, takže roste „cena“ služeb poskytovaných veřejným sektorem, a proto rostou i daně. Allan Meltzer a Scott Richard míní, že růst daní souvisí s rozšířením volebního práva směrem k chudým. V nedávné době však přišli s novou, radikální hypotézou Gary Becker (nositel Nobelovy ceny z roku 1992) a Casey Mulligan z Chicagské univerzity: daně rostly proto, že postupem času se je vlády naučily efektivně vybírat. Efektivněji vybírané daně poplatníky méně „pálí“, a ti jsou proto ochotni tolerovat vyšší míru zdanění.

Friedmanův

válečný

nápad

Beckerova a Mulliganova teorie varuje všechny bojovníky za menší a efektivnější vládu: Vaše úsilí může být kontraproduktivní. Snahy o zefektivnění daňového systému (například zavedení jednoduché rovné daně z příjmu namísto systému, který má sice daně progresivní, zato však plně různých výjimek a odpočitatelných položek) se vrátí jak bumerang v podobě vyšších daní. Ukazuje se však, že tato teorie platí jen napůl – historie USA k tomu poskytuje zajímavou ilustraci.

V dobách dávno minulých platili lidé daň velkou jednorázovou platbou na konci roku. Výběr daně zejména od zaměstnanců byl komplikovaný, neboť stát neměl informace o zdroji jejich příjmů. Výsledek? Touto daní federální vláda Spojených států ztenčila peněženky poplatníků o necelá 2 procenta. Potřeba financovat válečné výdaje však přiměla v roce 1943 washingtonskou administrativu nejen zvýšit daňové sazby, ale i zavést jiný výběr daně z příjmu – v principu totožný s tím, jaký dnes používá i třeba Česká republika. Zaměstnancům strhává daň zaměstnavatel ze mzdy a odvádí ji přímo eráru. Stát má tím pádem peníze v pokladně ještě před tím, než lidé podávají na konci roku daňová přiznání. Dopad této novinky předčil očekávání. Náhle stát vybíral na dani z příjmu 10 % HDP. Je historickým paradoxem, že tento nesmírně efektivní způsob výběru daně zavedl jeden z nejagilnějších bojovníků proti velké vládě, známý liberální ekonom Milton Friedman. On sám si později vyčítal, že tím přispěl k expanzi státu. Poté co pominula potřeba vysokých válečných výdajů, totiž už daně z příjmů ne-klesly, ale byly použity na jiné věci – přesně jak předpovídá Beckerova a Mulliganova teorie.

Od

Oregonu

po

Kalifornii

Dá se tato teorie nějak ověřit? Pozorování jedné jediné vlády by nestačilo – nemohli bychom s určitostí říci, zda růst daní po válce způsobily právě zálohové platby, nebo jiný, v téže době působící faktor. Ale k dispozici jsou srovnatelné údaje z jednotlivých států USA. Většina totiž uvaluje vlastní daň z příjmu, a zálohové platby přitom různé státy zavedly v různých letech. Jako první Oregon v roce 1948, poslední byla Kalifornie v roce 1973. A data jsou jednoznačná – zálohové placení opravdu razantně zvýšilo efektivnost výběru, jednotlivé státy dokázaly při stejných daňových sazbách vybrat prakticky ze dne na den v průměru o 22 % více. (Pokud u různých států v různých letech pozorujeme stejnou reakci, hypotézu lze mít za důvěryhodnou – metodě se říká difference-in-differences, tedy „rozdíl v rozdílech“.) A jak na efektivnější výběr zareagovaly? Zejména tím, že změnilo složení rozpočtových zdrojů – podíl daně z příjmu se v následujících letech zvedl o zhruba 25 %, na úkor daně z obrátu a z příjmů právnických osob. Vybrané peníze byly použity na zalátání rozpočtových deficitů, které státy naakumulovaly během minulých let (zejména kvůli nim zálohové placení zavedly).

Nedošlo k tomu, co si Friedman vyčítá – k použití efektivněji vybírané daně z příjmu na nové výdaje a k jejímu dalšímu zvyšování. Aspoň v tomto ohledu tedy může velikán ekonomické vědy usínat klidněji...

Co chtějí voliči

Západoevropské země v posledních letech snižují – v reakci na globalizaci kapitálových toků – daně z příjmů firem. Někteří odpůrci v tom vidí varovné znamení: globalizace podle nich podřezává schopnost evropských vlád poskytovat sociální výdobytky, na které si Západoevropané zvykli. Jenže fakta hovoří jinak. Celkové daňové břemeno v evropských zemích neklesá. Pouze výběr daně z firemních příjmů je čím dál méně efektivní, proto ho státy kompenzují jinými daněmi, například DPH. Lze proto shrnout, že schopnost vlád vybírat daně má vliv zejména na složení rozpočtových příjmů: jakmile se zlepší schopnost vybírat konkrétní daň, stát ji začne s gusem využívat. Nicméně celková výše daní se zdá být vůči schopnosti daně vybírat mnohem více imunní. Zdá se, že daně jsou vysoké hlavně proto, že voliči „své“ dotace, penze či sociální dávky prostě chtějí.

Autor je ekonom, přednáší na CERGE-EI. Text vychází z jeho disertační práce „Do governments grow when they become more efficient?“.

Autor: [Libor Dušek](#)